

*Alina Dorota Jarzabek*

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Humanistyczny  
[alina.jarzabek@uwm.edu.pl](mailto:alina.jarzabek@uwm.edu.pl)

## PODRĘCZNIK DO JĘZYKA NIEMIECKIEGO W OCENIE NAUCZYCIELA I UCZNIĄ

German language textbook in teachers' and students' opinions

The following article presents the results of a survey in which teachers and students were asked to give their opinion on the German textbook *Weltour* or *Meine Welttour*. So far no alternative has been found for a textbook as a central medium of the lesson. This means, however, that both teachers and students assess its form and contents and see its strengths and weaknesses. The results of this unrepresentative study may be of interest to teachers, but above all to authors of language textbooks and publications. It is they who eventually decide on the final shape of such books, whose contents have not only to respect the requirements of the core curriculum, but also respond to students' communication and intellectual needs.

**Keywords:** textbook for the German Language Learning/Teaching, assessment, German teacher, student, strengths, weaknesses

**Słowa kluczowe:** podręcznik do nauki języka niemieckiego, ewaluacja, nauczyciel języka niemieckiego, uczeń, zalety, wady

### 1. Wprowadzenie

Sytuacja w polskiej edukacji od roku 1999 była i jest nadal niezwykle dynamiczna. Dotyczy ona także podręczników. Darmowe podręczniki o wieloletnim charakterze użytkowania (co najmniej trzy lata) wprowadzono w roku szkolnym

2015/2016 do szkoły podstawowej (kl. I, II, IV) oraz gimnazjum (kl. I). W kolejnych latach program ten objął następne roczniki tych szkół. Przypomnijmy niektóre konsekwencje dla podręczników do nauki języków obcych (w tym także do szkół ponadgimnazjalnych, choć te nie są objęte dotacją ministerialną):

- Podręcznik właściwy – wraz z nagraniami wypowiedzi – musiał na nowo zostać poddany ocenie rzeczoznawcy MEN.
- Podręcznik nie może być zintegrowany z częścią ćwiczeniową, w której uczniowie mogą swobodnie zapisywać rozwiązania zadań.
- W podręczniku wieloletnim nie wolno rozwiązywać zadań, co oznacza zarówno istotne zmiany graficzne, jak i merytoryczne (zmiana poleceń w zadaniach receptywnych) oraz organizacyjne (uczniowie powinni prowadzić swój zeszyt) i nawykowe (brak miejsca na zapisywanie rozwiązań w podręczniku).
- Podręcznik nie może zawierać żadnych informacji o egzaminach, w tym o typach zadań egzaminacyjnych.
- Zagadnienia dotyczące gramatyki, które sformułowano wcześniej w formie indukcyjnej, musiały zmienić swój zapis na dedukcyjny.

Niniejszy artykuł prezentuje niektóre zaopatrywania nauczycieli i uczniów dotyczące m.in. tych zmian

## 2. Podręcznik jak środek dydaktyczny

W latach 70. XX wieku podręcznik był uważany za „przewodnik ucnia w poznawaniu świata” (Okoń, 1973: 76). I choć w dobie powszechnej cyfryzacji podręcznik nie jest już jedynym i głównym źródłem wiedzy uczących się, to jednak nadal jako medium zajmuje centralne miejsce lekcji szkolnej. Stanowi on bowiem obszerną reprezentację danego przedmiotu. Zawarta w nim wiedza ma na ogół kompaktową, przejrzystą strukturę, bardziej przyjazną w zastosowaniu niż to ma miejsce w mediach elektronicznych. Zastąpienie podręcznika na lekcji języka obcego innymi materiałami dydaktycznymi oznacza ogromny nakład pracy włożony w ich (profesjonalne?) przygotowanie, o ile mają mieć kompleksowy charakter związany z rozwijaniem wszystkich sprawności językowych. Współczesny podręcznik do nauki języka obcego jest najczęściej kombinacją materiału zarówno na nośnikach drukowanych (np. podręcznik, zeszyt ćwiczeń, poradnik dla nauczyciela), elektronicznych (np. oprogramowanie do tablicy multimedialnej, aplikacje na tablet lub smartfon), jak i w sieci (np. słowniki, ćwiczenia interaktywne itd.).

Engelber Thaler (2011) podsumował argumenty za tradycyjnym podręcznikiem oraz przeciw niemu, co obrazują tabele 1 i 2.

## Podręcznik do języka niemieckiego w ocenie nauczyciela i ucznia

Układ	Dzięki podręcznikom wiesz, gdzie jesteś, co zrobiesz, dokąd zmierzasz.
Program	Podręczniki zawierają treści zintegrowane z programem nauczania.
Wytyczne	Podręczniki wytyczają plan pracy nauczyciela.
Bezpieczeństwo	Podręczniki gwarantują uczniom czytelny program nauki.
Progresja	Dzięki podręcznikom uczniowie widzą, że się poprawili (lub nie).
Istota języka	Podręczniki przedstawiają uczniom wspólny rdzeń języka w różnych kontekstach.
Powtórka	Dzięki podręcznikom uczniowie i nauczyciele mogą w każdej chwili wrócić i przejrzeć materiał.
Dodatki	Podręcznikom towarzyszą inne komponenty (klucz, ćwiczenia, CD, słownik itd.).
Oszczędność czasu	Podręczniki oszczędzają czas zapracowanych nauczycieli.
Kompaktowość	Podręczniki są kompaktowe – można je łatwo układać, przechowywać i przenosić, zbindować w oprawie książkowej, aby nie wypadły kartki i się nie gubiły.
Wygląd	Materiał w podręcznikach zazwyczaj wygląda profesjonalnie.
Alternatywa	Nie ma prawdziwej alternatywy dla podręczników.

Tabela 1: Argumenty za stosowaniem podręcznika wg Thalera (2011: 18).

Niedostosowanie	Podręczniki mogą być niedostosowane do potrzeb określonej grupy uczniów.
Homogeniczność	Podręczniki ignorują heterogeniczność uczniów w większości klas.
Długość	Teksty podręcznikowe bywają za długie lub za krótkie
Trudność	Teksty podręcznikowe bywają zbyt trudne lub zbyt łatwe.
Proces publikowania	Podręczniki szybko tracą na aktualności.
Nuda	Podręczniki zajmują się tematami, które nie są ani interesujące, ani zabawne czy istotne dla uczniów.
Rutyna	Podręczniki mogą być monotonne (te same postaci, te same tematy, ten sam format każdej jednostki).
Bierność	Zadania w podręcznikach nie zastępują na swoją nazwę, nie aktywują uczniów i nie gwarantują automatycznie impulsu do nauki.
Preferencje	Podręczniki przedstawiają rzeczywistość klasy średniej w formie ocenzonej i elitarnej oraz unikają kontrowersyjnych tematów lub prezentują je w zbyt sformalizowany sposób.
Zależność	Podręczniki ograniczają uczniom swobodny wybór i przeciwdziałają spontaniczności w klasie.
Kaftan bezpieczeństwa	Podręczniki ograniczają wolności działania nauczyciela.
Interes ekonomiczny	Podręczniki to tylko źródło zysku dla wydawców.

Tabela 2: Argumenty przeciw stosowaniu podręcznika wg Thalera (2011: 18).

O jakości podręczników dyskutują nie tylko naukowcy (np. Maijala, 2007: 543-544), lecz także ze swojej perspektywy nauczyciele i uczniowie. Ich głos bywa dla niektórych wydawnictw znaczący, stąd poddawani są tzw. badaniom fokusowym, dzięki którym rozpoznaje się potrzeby tych grup i próbuje się je zaspokoić możliwie szeroko, co może wpływać m.in. na sukces komercyjny książki (*interes ekonomiczny* u Thalera).

Dyskusja o skuteczności podręcznika jako medium oraz o cechach dobrego podręcznika trwa (np. Börner i in., 2011) i tak długo nie zostanie zakończona, dopóki nie zostanie sformułowana dojrzała teoria podręcznika (tamże:

544). Nadal jest aktualna teza Gerharda Neunera (1994: 8) o tym, że podręcznik jak mało który inny czynnik wpływa na przebieg lekcji języka obcego.

Waldemar Pfeiffer (2001) prezentuje obszerną listę kryteriów oceny i doboru materiałów, którą mogą posługiwać się nauczyciele, podejmując się wyboru podręcznika spośród wielu dostępnych na rynku (por. tabela 3). Jednak obszerność tego katalogu kryteriów, skądinąd przejrzyście opisanego, może powodować trudności w jego praktycznym zastosowaniu.

Kryteria ewaluacji materiałów	
kryteria zewnętrzne (formalne)	kryteria wewnętrzne (merytoryczne)
<ul style="list-style-type: none"> <li>– kryteria dot. programów i warunków nauczania</li> <li>– kryteria dot. edycji materiałów</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– kryteria dot. uczniów</li> <li>– kryteria dot. nauczyciela</li> <li>– kryteria dot. języka</li> <li>– kryteria dot. metody</li> </ul>

Tabela 3: Kryteria ewaluacji materiałów glottodydaktycznych wg Pfeiffera (2001: 185).

Przydatność podręcznika dla danej grupy docelowej powinna być wg Dietmara Röslera i Nicoli Würffel (2014: 44-45) kluczowym kryterium jego wyboru. Należy przy tym wziąć pod uwagę następujące aspekty: wiek, cele nauki i potrzeby uczących się, ich poziom biegłości językowej, ich motywację, nawyki uczeniowe, znajomość innych języków obcych, doświadczenie w nauce języków (np. znajomość terminologii z zakresu gramatyki), kontakty z rodzimymi użytkownikami języka i krajem docelowym, postawy i zainteresowania uczących się. Podobne kryteria wyboru proponuje Hanna Komorowska (2009: 49).

Z danych zebranych przez autorkę (por. Jarząbek, 2008: 94-95) wśród 564 nauczycieli gimnazjów wynika, że nadrzędnymi miernikami oceny przydatności podręcznika są jego treści adekwatne dla danej grupy wiekowej, jej poziomu poznawczego i biegłości językowej, uwzględniające rozwijanie wszystkich sprawności językowych oraz podsystemów języka. W nauczycielskiej ewaluacji podręcznika istotna jest także koncepcja metodyczno-dydaktyczna oraz zawarte w podręczniku materiały, przygotowujące do egzaminów językowych. Ważna jest również obudowa podręcznika w dodatkowe materiały i środki dydaktyczne. Dla ponad połowy badanych nauczycieli znaczącym kryterium wyboru podręcznika jest jego cena i nazwa wydawnictwa, ale już nazwisko autora nie odgrywa takiej roli.

### 3. Podręcznik jako przedmiot badania i ewaluacji

Pojęcie *podręcznik* najprościej definiuje *Słownik języka polskiego* – jako „książkę zawierającą zbiór podstawowych wiadomości z jakiejś dziedziny; też: zawartość takiej książki”<sup>1</sup>. Szerokie omówienie podręcznika jako przedmiotu

<sup>1</sup> Zob. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/podr%C4%99cznik.html> [DW 20.08.2017].

analiz i oceny, a także metod badawczych i związanych z nimi dylematów przedstawił m.in. Józef Skrzypczak (1996), zaś Waldemar Pfeiffer (2001) czyni to, koncentrując się na podręczniku jako jednym z materiałów glottodydaktycznych w konkretnych warunkach nauczania. Autor przedstawia rozbudowany katalog kryteriów do praktycznej oceny materiałów glottodydaktycznych skupiający się na konkretnych procesach nauczania (tamże: 185-187). Z kolei Barbara Sadownik (2004) proponuje, aby problem oceny materiałów glottodydaktycznych do nauczania języka niemieckiego jako obcego badać w trzech aspektach:

- 1) W aspekcie celów metod nauczania: jakie cele wynikające ze stosowania danej metody powinno się osiągnąć za pomocą materiałów glottodydaktycznych?
- 2) W aspekcie istniejącego wyboru materiałów glottodydaktycznych: jakie materiały glottodydaktyczne istnieją dzisiaj?
- 3) W aspekcie wypracowanych już wzorców kryteriów oceny materiałów glottodydaktycznych: jakie kryteria oceny należy przyjąć przy wyborze materiałów glottodydaktycznych do nauczania języków obcych w danych warunkach nauczania?

Badanie, które omawiam w niniejszym artykule, odnosi się do trzeciego aspektu, bowiem koncentruje się na adekwatności podręcznika w konkretnych warunkach nauczania, które merytorycznie określa podstawa programowa, a administracyjnie – rozporządzenie ministerialne<sup>2</sup>. W warunkach szkolnych oceny tej dokonuje nauczyciel (lub zespół nauczycieli tego samego przedmiotu) najczęściej w sposób intuicyjny, rzadziej na podstawie znanych z polskiej literatury kryteriów analizy podręcznika (np. Pfeiffer, 2001; Komorowska, 2009). Zwykle proces takiej oceny odbywa się wielokrotnie, począwszy od fazy wyboru konkretnego podręcznika wraz z ćwiczeniami dla danej grupy docelowej, następnie w trakcie bieżącej pracy, po zakończeniu realizacji rozdziału czy modułu, wreszcie po zakończeniu pracy z pojedynczym tomem podręcznika i całą serią (por. Bohnensteffen, 2011: 122). Do tego często dochodzi także ocena przydatności tzw. materiałów okołopodręcznikowych, czyli np. poradnika dla nauczyciela, e-podręcznika, wersji podręcznika na tablicę multimedialną, serwisu internetowego dla danego tytułu.

Podręcznik oceniają jednak również jego główni użytkownicy – uczniowie. Dzieje się to najczęściej intuicyjnie, na gruncie teorii subiektywnych. Przy czym indywidualny osąd ucznia bywa często zależny od jego osobistego stosunku

---

<sup>2</sup> Podręczniki do wieloletniego stosowania wykorzystane w badaniu zostały dopuszczone do użytku szkolnego na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r., Dz.U. 2012, poz. 977, z późn. zm.

do nauczyciela i do przedmiotu, a także nie jest zupełnie wolny od wpływu opinii kolegów lub rodziców.

#### 4. Badanie własne

Na zakończenie roku szkolnego 2016/2017 przeprowadziłam badanie ankietowe wśród 10 nauczycielek i nauczycieli języka niemieckiego oraz wśród 224 ich uczniów; za jego pomocą chciałam dowiedzieć się, jak oceniają podręcznik, z którym pracowali w minionym roku szkolnym. W badaniu wzięli udział nauczyciele i uczniowie z pięciu gimnazjów i liceów z Olsztyna, Ławy i Szczytna. W badaniu nauczyciele wypowiadają się na temat jednego konkretnego podręcznika, z którym pracują w danej klasie. Tę klasę także poprosiłam o opinię o tym samym podręczniku. Badanie nie jest reprezentatywne, ale jego wyniki mogą wskazywać na pewną tendencję wśród nauczycieli i uczniów pracujących z serią podręczników *Welttour* lub *Meine Welttour* (zob. Bibliografia). Dwa różne tytuły ocenianego podręcznika są konsekwencją rozporządzenia ministerialnego, bowiem *Meine Welttour* jest zmodyfikowaną i dopuszczoną w roku 2015 wcześniejszą wersją podręcznika *Welttour*. Rok szkolny 2016/2017 badani nauczyciele i uczniowie kończyli, pracując z różnymi częściami obu wersji podręcznika. Bywało jednak i tak, że uczniowie w jednej klasie korzystali z (być może odkupionych) zróżnicowanych wersji *Welttour*, np. *Welttour 2* i *Meine Welttour 2*. Treści tych wersji merytorycznie różnią się od siebie stosunkowo niewiele (sformułowanie poleceń, zagadnienia gramatyczne i fonetyczne opisane w formie dedukcyjnej), ale forma podręcznika jest już znacząco inna, np. wcześniejsza integracja podręcznika i ćwiczeń wraz z licznymi informacjami i zadaniami maturalnymi – na rzecz obecnego ich rozdziału.

#### 5. Wyniki

Oceny stosowanego podręcznika dokonali nauczyciele oraz uczniowie, ale kryteria oceny nie były identyczne dla obu grup, choć zarówno nauczyciele, jak i uczniowie zostali poproszeni o wskazanie dostrzeżonych zalet i wad podręcznika w formie takich samych pytań otwartych. Kwestionariusz ankiety nauczycielskiej ponadto składał się z trzech koniunktywnych kafeterii półotwartych oraz jednej kafeterii dysjunktywnej. Kwestionariusz ankiety dla ucznia zawierał 33 stwierdzenia wraz z zamkniętymi, dysjunktywnymi kafeteriami, które służyły do wskazania adekwatności tych stwierdzeń na skali od 1 (najdalej od prawdy lub najniższa ocena) do 5 (najbliższej prawdy lub najwyższa ocena), np.

	1	2	3	4	5
Ucząc się języka, korzystam wyłącznie z tego podręcznika.					

Z tego powodu wyniki badania zostaną poniżej zaprezentowane osobno dla każdej z badanych grup.

### 5.1. Nauczyciele o podręczniku

Czynniki decydujące o wyborze podręcznika, najczęściej wskazywane przez badanych nauczycieli (N=10), to:

- przede wszystkim dodatkowe materiały tzw. okołopodręcznikowe, w tym *online* i na tablicę multimedialną;
- treści zgodne z podstawą programową, ale także dostosowane do rzeczywistego poziomu biegłości językowej uczniów;
- typy zadań egzaminacyjnych.

Jedynie dla dwóch nauczycieli najważniejsza jest łatwość zastosowania podręcznika na lekcji, natomiast tylko dla pojedynczych badanych – jego koncepcja i wydawnictwo.

W odpowiedzi na pytanie o ocenę wprowadzonej w roku szkolnym 2015/2016 przez MEN zasady korzystania przez uczniów z wypożyczonych, odkupionych lub przeznaczonych do odsprzedaży podręczników językowych, a konkretnie, czy ma ona wpływ na charakter pracy z podręcznikiem językowym na lekcji, badani nauczyciele (N=10) wskazali, że:

- utrudnia ona rozwiązywanie zadań rozwijających rozumienie tekstów (N=5);
- nie ma żadnego wpływu, bowiem uczniowie pracują z podręcznikiem podobnie jak wcześniej, zapisując w nim rozwiązania (N=4);
- uczniowie pracują teraz intensywniej z własnym zeszytem (N=3).

Nauczyciele zostali poproszeni o zaznaczenie kilku stwierdzeń, które najbardziej odpowiadają ich doświadczeniom zawodowym oraz praktykom stosowanym na lekcji. Większość badanych nauczycieli (N=6) korzysta z dodatkowych materiałów zarówno tego samego wydawnictwa, jak i innych, aby uzupełniać treści podręcznika lub ćwiczeń. Połowa z nich korzysta tylko z papierowej wersji podręcznika, a jedynie w przypadku trojga nauczycieli z jednej i tej samej szkoły dominuje wersja multimedialna. Połowa badanych uważa, że oferta podręczników na rynku jest wystarczająca, jednak dwie osoby mają przeciwnie zdanie. Nauczyciele nie zaznaczyli ani razu jako istotne następującego stwierdzenia: „Moi uczniowie chętnie korzystają z nowoczesnej formy podręcznika, np. w formie aplikacji na komputer, tablet lub smartfon”. Sześciu nauczycieli przyznało, że ten podręcznik spełnia ich oczekiwania w dużej mierze, a w przypadku trzech badanych jedynie częściowo. Jedna badana osoba nie udzieliła odpowiedzi w tym zakresie.

## 5.2. Uczniowie o podręczniku

Wyniki uwzględniają odpowiedzi z 224 ankiet, jednak liczba odpowiedzi na poszczególne pytania była zróżnicowana, bowiem niektórzy uczniowie nie udzielili odpowiedzi na wszystkie z nich. Pomimo to ich ankiety zostały uwzględnione w podsumowaniu. Z uczniowskich ankiet m.in. dowiadujemy się, że:

- ponad połowa uczniów (N=128) korzysta wyłącznie z tego podręcznika i z zeszytu ćwiczeń w nauce języka niemieckiego;
- ogromna większość z nich (N=158) jednak rzadko korzysta z tradycyjnego zeszytu i wpisuje rozwiązania do podręcznika, pomimo braku wystarczającego miejsca;
- nauczyciele preferują papierową wersję podręcznika, jak potwierdzają uczniowie (N=125). Niemniej jednak 1/4 uczniów przyznaje także wykorzystanie przez nauczycieli na lekcji oprogramowania na tablicę multimedialną;
- większość uczniów (N=164) nie wykorzystuje do samodzielnej nauki innych mediów niż papierowa wersja podręcznika i ćwiczeń;
- prawie połowie uczniów (N=104) podoba się szata graficzna podręcznika, krytycznie ocenia ją około 25% z nich;
- 84 badanych uczniów uważa, że podręcznik jest przejrzysty, ale spora część (N=82) ma ambiwalentne doświadczenia pod tym względem, zaś 29 z nich ma trudności z odnalezieniem danych treści podręcznikowych;
- niewielka grupa uczniów (N=37) przyznaje, że ma problemy ze zrozumieniem komentarzy gramatycznych, czego nie potwierdza jednak 122 badanych. Dla 108 uczniów liczba ćwiczeń gramatycznych w podręczniku jest zbyt mała;
- prawie połowa badanych uczniów (N=96) jest zainteresowana typami zadań egzaminacyjnych. W bieżącej nauce uczniowie (N=119) chwalą sobie zadania powtórzeniowe, przetłumaczone słownictwo i zwroty z działań, ponieważ ułatwiają przygotowanie się do sprawdzianów i klasówek;
- prawie połowa uczniów zaprzecza, że dzięki podręcznikowi wiele dowiedziała się o krajach niemieckojęzycznych;
- prawie połowa uczniów (N=116) ocenia, iż jest to dobry podręcznik, który ma ciekawe treści, ale spora część ma jednak wątpliwości co do tego (N=66). Aż 42 uczniów ocenia podręcznik negatywnie;
- w ocenie uczniowskiej (N=131) ten podręcznik nie jest trudny;
- dla połowy badanych (N=112) brak rad i strategii, jak się uczyć, jest wadą tego podręcznika.



## 6. Dyskusja

Wymienione przez badanych nauczycieli oraz uczniów zalety i wady stosowanego podręcznika podsumowują poniższe tabele. Zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów jedna z głównych zalet podręcznika *Welttour* lub *Meine Welttour* to przyjazna struktura podręcznika (por. tabelę 4) (*układ* u Thalera). Dla nauczycieli ważne są zadania o charakterze maturalnym. Dla uczniów to mniej ważny aspekt, bo coraz mniej z nich wybiera język niemiecki jako przedmiot maturalny<sup>3</sup>. Filmy dołączone do podręcznika na płycie DVD nie są istotne dla uczniów, za to ważne dla nauczycieli (*dodatki*). Uczniowie, doceniając przejrzysty układ treści, chwalą materiał powtórzeniowy w danym dziale, a także słowniczek, bowiem te elementy ułatwiają im przygotowanie się do sprawdzianów i klasówek (*bezpieczeństwo*). O ile nauczyciele pomijają wśród zalet szatę graficzną, o tyle jest ona istotnym walorem dla uczniów (*wygląd*).

Zalety	
nauczyciele	uczniowie
<ul style="list-style-type: none"> <li>– ćwiczenia przygotowujące do matury</li> <li>– (przejrzysta) struktura podręcznika, a w niej materiał do realizacji na jedną jednostkę lekcyjną</li> <li>– filmy ZDF dołączone na płycie DVD do każdego działu oraz ich dydaktyzacja</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– struktura podręcznika, układ treści, powtórzenie działu, słowniczek na zakończenie działu</li> <li>– przejrzyste treści, jasno wytłumaczone (gramatyka)</li> <li>– szata graficzna (kolor, zdjęcia, ilustracje)</li> </ul>

Tabela 4: Zalety podręcznika *Meine Welttour/Welttour*.

Wśród wymienianych wad obie oceniające grupy dostrzegają nieadekwatny poziom lub konstrukcję zadań i ćwiczeń w podręczniku (*bierność* u Thalera) (por. tabelę 5) oraz wysoką cenę produktu (*interes ekonomiczny*). Ponadto wśród merytorycznych słabości uczniowie widzą z jednej strony słowniczek, w którym brakuje istotnych wyrazów, z drugiej zaś w zadaniach wymagane jest nieprzydatne komunikacyjnie słownictwo (np. *kamieniołomy* czy *szef gangu*) (*niedostosowanie* u Thalera). Niektóre teksty są zbyt trudne i nudne (*trudność* i *nuda*). Tę słabość wymieniają także nauczyciele. Ich największym problemem jest jednak ogromne zróżnicowanie ilości materiału w poszczególnych częściach książki (*niedostosowanie*). Narzekają też na niewielką liczbę tekstów mówiących o krajach niemieckojęzycznych, w przeciwieństwie do informacji o innych krajach i kulturach (*niedostosowanie*). Pragmatyczni uczniowie są niezadowoleni z braku miejsca na zapisywanie rozwiązań w podręczniku oraz na jego niepraktyczny format i nietrwałość.

<sup>3</sup> Por. np. *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2017. Język niemiecki*. Online: [www.cke.edu.pl/images/EGZAMIN\\_MATURALNY\\_OD\\_2015/Informacje\\_o\\_wynikach/2017/sprawozdanie/matura\\_sprawozdanie\\_2017\\_niemiecki.pdf](http://www.cke.edu.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2017/sprawozdanie/matura_sprawozdanie_2017_niemiecki.pdf) [DW 20.08.2017].

Wady	
nauczyciele	uczniowie
<ul style="list-style-type: none"> <li>– duży skok ilości materiału pomiędzy klasą I a II, materiał lekcji podręcznikowej trudno zrealizować na lekcji szkolnej</li> <li>– zadania są mało zróżnicowane, słabo rozwijające komunikację, mało ćwiczeń gramatycznych i leksykalnych (dostosowanych do typów zadań maturalnych)</li> <li>– brak wiedzy/tekstów o krajach niemieckojęzycznych</li> <li>– (niektóre) nudne teksty dla ucznia</li> <li>– wysoka cena</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– brak miejsca na zapis rozwiązań</li> <li>– za mało ćwiczeń gramatycznych, receptywnych (rozumienie wypowiedzi ustnej), komunikacyjnych</li> <li>– mało wymagające zadania i ćwiczenia</li> <li>– ubogi słownik i nieprzydatne słownictwo</li> <li>– rozdzielony podręcznik i ćwiczenia, a przez to wysoka cena</li> <li>– format (wielkość, ciężar, nietrwałość)</li> <li>– czasem zbyt trudne i nudne teksty</li> </ul>

Tabela 5: Wady podręcznika *Meine Welttour/Welttour*.

Powyższe uwagi badanych warto skonfrontować z badaniami Markusa Bohnensteffena (2011), który przytacza opinie niemieckich nauczycieli i uczniów na temat podręczników do języka angielskiego. Okazuje się, że badani nauczyciele (N=20) niechętnie stosowali nagrania tekstów na CD dołączonych do podręczników, a także filmy, pomimo że uczniowie chcieliby z nich korzystać na lekcji. Jedynie 20,9% niemieckich uczniów, uczestniczących w tym badaniu, uważało swój podręcznik do języka angielskiego za interesujący, za to większość ocenia jego poziom językowy jako dostosowany (*angemessen*), a tylko 9,5% uznało teksty za zbyt trudne. Większa część uczniów (2/3) oceniła też liczbę zadań za wystarczającą, a ich jakość za zadowalającą (por. Bohnensteffen, 2011: 123-124). Ankieta przeprowadzona wśród niemieckich nauczycieli wykazała, że – podobnie jak w przypadku polskich nauczycieli w badaniu autorki – oprogramowanie na tablicę multimedialną nie było istotnym czynnikiem przy wyborze podręcznika dla 60% badanych (tamże: 127). Łącznie tylko 25% nauczycieli było zadowolonych lub bardzo zadowolonych ze stosowanego podręcznika. Dla 70% podręczniki mają zbyt krótkie teksty (*dtugość*), a niektórym brakuje spójności tematycznej w jednostce podręcznikowej. Wątpliwości mogły także budzić: przejrzystość (*układ*) i jakość podręczników (*interes ekonomiczny*), niewystarczająca liczba ćwiczeń gramatycznych (*niedostosowanie*), nudne i nieaktualne tematy (*nuda* i *proces publikowania*). Pomimo wskazanych wad aż 90% nauczycieli nie wyobraża sobie pracy na lekcji szkolnej bez podręcznika (*alternatywa*).

Badanie autorki i Bohnensteffena pokazują, że niemieccy uczniowie oceniają bardziej krytycznie swoje podręczniki do języka angielskiego niż polscy uczniowie pracujący z *Welttour* lub *Meine Welttour*. Trudno jednak wskazać bez dogłębnych badań, jakie czynniki wpływają na świadomość podręcznikową (*textbook awareness*) uczniów.

## 7. Wnioski

Idealny podręcznik nie istnieje – to dość banalny wniosek, ale rzeczywistość szkolna nie tylko w Polsce go potwierdza. W kontekście rodzimej edukacji językowej wydawcy – tu można zaryzykować postulat dedykowany nie tylko wydawcy cyklu podręczników poddanych badaniu autorki – powinni bezwzględnie sprostać podstawowej potrzebie nauczycieli i uczniów wobec podręczników do języka niemieckiego, a mianowicie zapewnieniu zadowalającej liczby zadań i ćwiczeń rozwijających kompetencje komunikacyjne w adekwatnej równowadze do ćwiczeń gramatycznych. Ciekawe teksty to postulat ważny dla uczniów i dlatego warto pytać ich, którymi zakresami tematycznymi proponowanymi w podstawie programowej są szczególnie zainteresowani. Pomysłowości i inwencji autorów podręczników należy pozostawić opracowanie tematów mniej zajmujących lub w ogóle nieinteresujących, których omówienia wymaga jednak podstawa programowa. Problemem jest na pewno aktualność tematów w naszej błyskawicznie zmieniającej się rzeczywistości. Tu rozwiązaniem może być z pewnością „otwartość podręcznika”, rozumiana jako umiejętność odsyłania do mediów (np. słowniki internetowe, strony internetowe, programy itp.) w opozycji do zdezaktualizowanych tekstów podręcznikowych.

Ponieważ praca z podręcznikiem wieloletnim wymaga zmiany pewnego paradygmatu pracy na lekcji, warto zastanowić się nad plusami stosowania klasycznego zeszytu lub znalezienia dla niego motywującej alternatywy (segregator? portfolio?), bo przecież książka czy zeszyt ćwiczeń do podręcznika są nadal w użyciu. Wieloletni podręcznik wymaga jednocześnie należytej jakości – to następny apel do wydawnictw. Ważny postulat płynie do nich również ze strony uczniów – demotywią nie tylko zbyt trudne, lecz także zbyt łatwe, infantylne teksty.

Adresatem niektórych opinii wyrażanych w badaniu przez uczniów i nauczycieli powinny być też władze oświatowe (MEN), które narzucają wydawcom i autorom nieracjonalne rozwiązania, m.in. wskazane przez nauczycieli i uczniów uciążliwości związane z wymogiem „wieloletniości” podręczników lub z niedopuszczalnością integracji podręcznika z zeszytem ćwiczeń, co skutkuje nie tylko zwiększonym nakładem finansowym, niewygodą, lecz także zaniedbaniem niektórych aspektów kształcenia językowego.

Przy – zwykle – dwóch godzinach w tygodniu drugiego języka w szkołach ponadgimnazjalnych, a wkrótce z pewnością i ponadpodstawowych, co samo w sobie może działać demotywiąco, wydaje się niezwykle istotne, aby koncepcja podręcznika do każdego języka obcego była zarówno spójna z podstawą programową, jak i dobrze przemyślana merytorycznie oraz dostosowana do rzeczywistych potrzeb komunikacyjnych uczniów.

BIBLIOGRAFIA

- Bohnensteffen M. (2011), *Englischlehrwerke und ihre unterrichtliche Verwendung – Ergebnisse einer nicht repräsentativen Befragung* (w) „Fremdsprachen Lehren und Lernen“, nr 40/2, s. 120-133.
- Börner O., Edelhoff Ch., Rebel K., Schmidt T., Schröder K. (2011), *Funktion und Profil von Lehrwerken in der Epoche von Standards und Kompetenzen* (w) „Fremdsprachen Lehren und Lernen“, nr 40/2, s. 31-48.
- Jarząbek A.D. (2008), *Jak nauczymy języków obcych w gimnazjach? Doniesienia z badań o wybranych aspektach autonomii nauczycielskiej* (w) „Języki Obce w Szkole. O autonomii“, nr 6 (specjalny), s. 92-104.
- Komorowska H. (2009), *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fra-szka Edukacyjna.
- Maijala M. (2007), *Was ein Lehrwerk können muss – Thesen und Empfehlungen zu Potenzialen und Grenzen des Lehrwerks im Unterricht Deutsch als Fremdsprache* (w) „Info DaF“, nr 34-6, s. 543-561.
- Mróz-Dwornikowska S. (2014), *Welttour 4. Podręcznik z repetytorium*. Warszawa: Nowa Era.
- Mróz-Dwornikowska S. (2015a), *Meine Welttour 1*. Warszawa: Nowa Era.
- Mróz-Dwornikowska S. (2015b), *Meine Welttour 2*. Warszawa: Nowa Era.
- Mróz-Dwornikowska S., Górecka U. (2012), *Welttour 2*. Warszawa: Nowa Era.
- Mróz-Dwornikowska S., Szachowska K. (2013), *Welttour 3*. Warszawa: Nowa Era.
- Neuner G. (1994), *Lehrwerkforschung und Lehrwerkkritik* (w) Kast B., Neuner G. (red.), *Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht*. Berlin – München: Langenscheidt, s. 8-22.
- Okoń W. (1973), *Funkcje i treść podręcznika szkolnego* (w) Parnowski T. (red.), *Z warsztatu podręcznika szkolnego*. Warszawa: PZWS, s. 72-79.
- Pfeiffer W. (2001), *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*. Poznań: Wagors.
- Rösler D., Würffel N. (2014), *Lernmaterialien und Medien*. München: Klett-Langenscheidt.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. 2012 poz.
- Sadownik B. (2005), *O ewaluacji materiałów glottodydaktycznych do nauczania języka niemieckiego jako obcego* (w) „Przegląd Glottodydaktyczny“, nr 19, s. 5-12.
- Skrzypczak J. (1996), *Konstruowanie i ocena podręczników. Podstawowe problemy metodologiczne*. Poznań – Radom: ITE.
- Thaler E. (2011), *Die Zukunft des Lehrwerks – Das Lehrwerk der Zukunft* (w) „Fremdsprachen Lehren und Lernen“, nr 40/2, s. 15-30.

## NETOGRAFIA

<https://sjp.pwn.pl/szukaj/podr%C4%99cznik.html> [DW 20.08.2017].

[https://www.cke.edu.pl/images/\\_EGZAMIN\\_MATURALNY\\_OD\\_2015/Informacje\\_o\\_wynikach/2017/sprawozdanie/matura\\_sprawozdanie\\_2017\\_niemiecki.pdf](https://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2017/sprawozdanie/matura_sprawozdanie_2017_niemiecki.pdf) [DW 20.08.2017].